

Блакитна дитина (скорочено)

Анатолій Дімаров

Стислий переказ, автор переказу: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу

Зараз оповідач – дорослий чоловік, у якого є син-школяр. Коли хлопець приносить зі школи погані оцінки чи зауваження про поведінку, дружина оповідача і мама (колишня вчителька) завжди кажуть хлопцеві, що його тато ніколи у школі не шкодив і завжди отримував гарні оцінки. Оповідачеві здається, що з розповідей дружини і мами виникає блакитна дитина, яка володіє усіма чеснотами. Та чоловік згадує час, коли вчився у 5–Б, і йому хочеться розказати читачеві, якою дитиною він був насправді.

ПОЧОМУ ЯБЛУКА З ЧУЖОГО САДУ

У класі Толика була красива дівчинка Оля з дивним прізвиськом Чровжова. Якось після уроків діти йшли додому, а Оля раптом сказала, що хоче яблуко з саду дядька Матвія. Хлопці боялися цього суворого дядька, у якого був найкращий сад у селі. Та почувши бажання Олі, Толя подерся на яблуню. Як на зло, під дерево прибіг дядьків лютий пес Полкан. Може, він би й не гавкав, але Толя кинув у нього яблуком. На несамовитий гавкіт вибіг дядько Матвій. Товариші Толика відразу втекли, а Оля спокійно пішла додому.

Дядько Матвій взяв тичку і скинув хлопця, а потім повів у кропиву, наказав скидати штани і добряче попик. Хлопець побіг від дядька на став і там охолоджувався у воді аж до вечора.

Толикову ганьбу переживав Ванько. Він був сусідом дядька Матвія і знав, що той щосуботи, коли добре стемніє, бере клучок яблук, чимчикує городами до крайнього двору, де жила самогонщиця Олена, та й стрибає через перелаз до неї у двір.

Ледь діждавшись суботнього вечора, Ванько свиснув Толика, і хлопці пішли копати яму біля двору вдовиці. Тієї ночі Толик довго не міг заснути. А на ранок селом пішла новина: у викопану кимось яму вскочив не тільки дядько Матвій, а й голова сільського споживчого товариства, що його люто ненавиділи всі парубки та дівчата села, бо він за ними підглядав. Толику було лише прикро, що не можна було признатися, що це саме він викопав яму.

МИКОЛА ВАСИЛЬОВИЧ ГОГОЛЬ, ВОДА Й ТОПОЛЬКА

Толик довго сердився на зрадницю Олю, бо не міг їй простити байдужого вигляду, з яким вона пішла геть, коли дядько Матвій мстив. Оля і Сонька стали нерозлучними подругами, і Толик усе більше сердився на дівчинку, яка розбила всю їхню компанію. Толик відчував себе самотнім, усіма зрадженим, дуже нещасним.

Іще він уявляв себе запорожцем, бо саме захопився Гоголем, особливо "Тарасом

Бульбою". Якось на уроці вчитель Павло Степанович побачив, як хлопець читає повість, і насварив Толю.

Діставши од мами чергового прочухана, хлопець став обачливішим: не читав Гоголя на уроках, не засиджувався до пізньої ночі при лампі. А роздобув свічку та й запалював потай, сховавшись із головою під ковдру: в одній руці – свічка, у другій – книжка. Згодом мама вгледіла пропалену книжку і недогарок свічки.

Начитавшись Гоголя, Толя уявляв себе запорожцем, який приїхав до школи і викликав до дошки Олю, а вона нічого не знає і не може відповісти. Мрії перервала мама і відправила хлопця по воду до лісу. Там вона була набагато смачніша, аніж колодязна. З криничка вода текла у лісове озеро, де водилися минки – довгі й вузькі, схожі на в'юнів, рибини. Вони були завтовшки з олівець. Через минків хлопці тут не купалися, бо вірили, що тоненькі рибинки забираються непомітно ізнизу та й поселяються у людини в животі.

Толик пересердився на Олю, коли всі школярі розбивали парк на величезному пустирищі поміж сільрадою і закритою в перші дні колективізації церквою. Того дня діти садили дерева і Толик був у парі з Олею. Вони посадили тендітну топольку, яка здавалася їм найкращою.

ЯКІ НА СМАК ЖАБЕНЯТА

У одному класі з Толиком навчався син лісника – Василь Кологойда. Змалечку ріс Василь у лісі, і все, що там бігало, літало, стрибало і повзало, знаходило з ним спільну мову. У себе вдома тримав Василь їжака, зайця, лисицю, а на ланцюгові у нього замість собаки сиділо вовчєня. Іще мав Василь великого приятеля – вужа Микитку, якого одного разу приніс до школи і добряче налякав вчительку Тамару Оксентіївну. За цю пригоду Василеві добре нагоріло од тата.

Якось хлопець приніс до класу повну торбину живих жабенят та й ну лякати ними під час перерви дівчат! Посадить двоє-троє в рота, підійде, розтулить губи, мовби хоче щось сказати, а жабенята – стриб! – у саме обличчя!

Того ж дня, повертаючись із школи, Ванько поцікавився у Толика, чи той взяв би в рот жабу. Толя похвалився, що так. Другого дня, гордий за товариша, Ванько розповів усім про відвагу товариша. Тож тепер Толя мусив показати, як бере в рот жаб. Хлопець потренувався на ставку і приніс зранку до школи жабенят. Взявши жабеня в рот, вони з хлопцями стали чекати дівчат, щоб похвастатись. Та тут раптом підійшов вчитель і привітався. Усі хлопці відповіли, а Толик не знав, що ж робити. Він мусив ковтнути жабеня... На кілька днів хлопець став героєм усієї школи, а його однокласники запевнювали інших, що Толя може ковтнути навіть велику жабу.

Стислий переказ, автор переказу: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу

САМОСТІЙНИЙ ТВІР

Але не тільки веселі пригоди траплялися в його житті. Коли Толик повертався з водою, його завжди перестрівав Грицько – менший син глухонімого чоботаря. Перша

сутичка сталася через те, що Грицько наплював у Толикові відра. Хлопці зчепилися у бійці, поки їх не розтягла якась тітка. Відтоді Грицько не минав жодної нагоди зчепитися зі Толиком. Край оцим сутичкам поклав вірний Толиків друга – Ванько: вони разом одлупцювали Грицька.

Серед інших невеселих пригод – подерта нова сорочка (Толик лазив на сосну), постійні сутички з собаками (хлопець першим дражнив їх). А якось вчителька української мови та літератури – Галина Іванівна, дуже молода і красива, задала додому письмову роботу. Це мав бути твір про те, як діти допомагають батькам. Толя вирішив зробити щось незвичайне і написати про це. І тут саме трапилася нагода – маму викликали на дводенну нараду до району, а вони із Сергієм лишилися на хазяйстві удвох.

Провівши маму до поїзда, Толик з братом мирно провели перший день. Наступного дня після уроків хлопець вирішив прибрати у хаті. Він взявся мити підлогу, а Сергійко носив воду. Коли братик довго не приносив чисту воду, Толя вийшов на город і побачив, що Сергійко грається. Брати почали сваритися і битися. Потім Сергійко розбив палицею Толин улюблений кофейник! Отоді брати вже так почали битися, що розвалили комин. Усю хату вкрила сажка і глина. Брати стояли посеред цегли, перемазані, як чорти. Тепер Толя не знав, що ж писати в тому самотійному творі.

АТОС, ПОРТОС, АРАМІС, ПАРАШУТ, РАКЕТА Й ПОТЯГ

Нещодавно, перебираючи папери, оповідач знайшов старе фото, на якому він з мамою, а поруч – книжка, адже любов до читання була у нього завжди. Тоді хлопця захоплювали пригоди мушкетерів. І хоч як Сергій намагався відволікти його від читання, у вільний час Толик читав і навіть спати не хотілося – так кортіло дізнатися, що далі.

У їхній комірчині стояли два великі ящики, збиті з грубих дощок. Ці ящики залишив вчитель, що мешкав тут раніше. Якось Толик, поки мами не було вдома, проник до тих ящиків і виявив там книжки. Першою він витяг оповідання й повісті Джека Лондона. Обережно, одну по одній, хлопець діставав їх протягом літа й осені, і читав. Взимку приїхав вчитель і забрав свої книжки. Якби не він, Толик хтозна-коли зміг би читати такі цікаві книжки.

Толя захоплювався не тільки книжками, але й мріяв зробити з друзями справжню ракету. Щоправда, ракета не зовсім вдалася. Ванько, Микола, Гриць Побігай і Толя дуже старалися, але вона не злетіла. Також Толя мріяв стати парашутистом і спуститися на шкільне подвір'я, щоб усі ним захоплювалися і шанували, а сам Нарком Оборони вручив йому справжню гвинтівку, шаблюку й маузер. Якось Толя навіть пробував разом з Сонькою стрибати з даху, але приземлився у помиї, а парашут, зроблений з простирадла, довелося спалити, бо мав посередині велику діру.

А одного разу Ваньку і Толику заманулося зупинити поїзд. Спершу Микола збрехав, що йому вдалося зупинити товарний поїзд, бо він кидав у нього каменюками. Толик з Ваньком, аж позеленілі од заздрощів, домовилися і собі зупинити поїзд. Тільки вже не вантажний, а пасажирський. У хлопців нічого не вийшло, а їхній однокласник Петро, у

якого батько працював на залізниці, сказав, що треба або червоною хусткою махати на колії, або натерти колії салом. Толя взяв з дому останнє старе сало, і хлопці взялися за роботу. Знову нічого не вийшло, а Петро сказав, що треба натерти хоч кілометр колії. З часом бажання зупинити поїзд зникло само собою.

Стислий переказ, автор переказу: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу

ТРІШКИ ПРО АЛГЕБРУ, "ТОВАРИЩЕЙ" ТА ГАЛИНУ ІВАНІВНУ

З усіх учителів діти в Толиному класі найбільше боялися Павла Степановича, завпеда, що викладав у класі алгебру. Найбільшою карою у класі вважалося, коли викликали до Павла Степановича на розмову. Толик теж кілька разів стояв у кабінеті завуча. І хоч Павло Степанович ніколи не кричав, а боялися його більше за всіх учителів.

Толя ніяк не міг зрозуміти алгебру, ніяк не міг уявити, як це можна додавати, віднімати, множити й ділити не цифри, а літери. І от після уроків завуч наказав зайти до нього. Ванько переживав за друга, але Павло Степанович за годину пояснив Толі усе, що він не розумів. З того дня вчитель не здавався Толі таким суворим, як раніше.

Класного керівника Віктора Михайловича учні зовсім не боялися, зате дуже любили. Віктор Михайлович був дуже молодий. Він не звертався до учнів остогидлим словом "діти", а казав "хлопці й дівчата".

Приїхавши до села, Віктор Михайлович поселився у Миколиних батьків, тож друзі знали кожний крок вчителя. І от якось вони розвідали, що вчитель безнадійно закоханий у молоду вчительку Галину Іванівну. Десятки пар уважних очей пильнували Віктора Михайловича та Галину Іванівну. Та на безхмарному горизонті стосунків Віктора Михайловича та Галини Іванівни з'явилася третя постать – визнаний ватажок паруботи машиніст паровоза Федір Бурлака. Цей хлопець мав блискучі чоботи, сині галіфе, червону сорочку, чорний новий піджак та ще й кепку із наймоднішим куцим козирком. Увесь п'ятий "Б" переживав, щоб вчителька не відшила Віктора Михайловича...

Якось у селі показували п'єсу Івана Франка "Украдене щастя". Коли хлопці дізналися, що і Федір, і Віктор Михайлович купили по два квитки, то вирішили діяти. Друзі принесли з дому по бовтуну (яйце з—під квочки, якщо його розбити, воно дуже смердить) та стали чекати на Федька. Коли Федько йшов на виставу, хлопці з—за тину влучили у нього сімнадцятьма бовтунами. Поки Федько побіг відмиватися, Галина Іванівна пішла на виставу з Віктором Михайловичем... За місяць вони справляли весілля.

ЯК Я "РОЗБАГАТІВ"

Батьки частіше лаяли, аніж хвалили дітей. Толя згадує, як лаяла його з друзями тітка Одарка, коли вони шукали огірків в її городі. Тітка кричала, щоб Микола покінчив з життям на шибениці, а Іван щоб горів у вогні, а Толика щоб вороги їли. Вона не знала, що її прокляття збудуться: партизана Миколу повісили фашисти в сорок другому,

Ванько двічі горів в підбитому літакові, а Толю часто гризли оті добрі люди, що їм їсти не дай – дай тільки зіпсувати комусь життя!

У центрі села був вигін, де збиралося на колодках все село. На світанку повз вигін йшли усі працівники колгоспу, а дід Оксентій – нічний сторож, стрічав їх біля крамниці, що стояла тут же. Дід був такий старий, що в селі не знали року його народження. Він завжди ходив у кожусі, навіть у найбільшу спеку.

На вигоні відбувалися усі свята, а з початком весни усі діти бігали тут босі по траві. У неділю жінки та старші чоловіки й діди сиділи на колодках, баби та матері ськали волосся. Молоді чоловіки, парубки і підлітки грали тут у квача. М'яч був не такий як тепер – гумовий, а з кінської шерсті і обшитий телячою шкірою. Хоч той м'яч боляче бив, хлопці гордилися своїми синяками.

Тієї весни всі хлопці захопилися грою на гроші, але грошима були гудзики. Гра ця полягала от у чому: видовбувалась невелика ямка, а за п'ять-десять кроків прокреслювалась лінія. Ставши на ту лінію, кожен намагався поцілити битами – важкими, царськими ще п'ятаками – в ямку. Чим ближче до ямки падала бита – тим краще. Бо тоді ти перший битимеш по складених одна на одну копійках. Яка перевернулася, та і твоя.

Гудзики, як і всяка порядна монета, були різної вартості. Металеві, обшиті білою матерією, мали найменшу покупну вартість. Потім ішли перламутрові. Найбільшу цінність мали великі чорні гудзики, зрізані з пальт або піджаків. Всі монети оті діставалися нелегко, бо вдома треба було непомітно відрізати гудзики з маминого чи батькового одягу. Толя, як на зло, ніколи не вигравав. Якось він спорів великий гудзик золотистого кольору з потаємним вушком спіднизу з маминої святкової сукні. До Першого травня лишалось два тижні, хлопець надіявся за цей час відігратись. Його гудзик викликав справжній захват, але Толя програв його Миколі.

Стислий переказ, автор переказу: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу

ЛІТНІ КАНІКУЛИ

Безмежно довгі літні канікули були улюбленою порою для дітей, бо в цей час вони могли робити все, що хочуть. Найбільше часу проводили біля річки, хоч до неї треба було йти два кілометри луками. Біля річки паслася худоба, а хлопці інколи влаштовували гру – "обирали короля".

Для неї потрібна дощечка, маленькі палички, коров'ячий свіжий кізяк і хлопець, який ще жодного разу не бачив, як проходить "коронація". Цього разу таким хлопцем став Васько, десятирічний хлопчина, який приїхав із матір'ю до Миколиних батьків.

Микола викопав ямку, поклав до неї дощечку, так щоб одним кінцем вона була у ямці, а довшим плечем витикалась назовні. Потім приніс свіжого кізяка і наляпав повну ямку, а зверху присипав піском. Довкола ямки він повтикав палички, а потім покликав Васька і наказав ротом витягати паличку, щоб знайти найдовшу. Тільки Васько зігнувся, як Микола вдарив п'ятою по дощечці. "Король" відразу побіг до річки

вмиватися.

У селі був баштан, і хлопці часто туди бігали по кавуни, хоч там сторожував дядько Григій з рушницею. Якось Микола отримав у заднє місце постріл сіллю і довго вимочував у річці "рану". Тоді він придумав усім хлопцям почіпляти ззаду дощечки. Побачивши такий "винахід", дядько Григій щиро сміявся.

Найбільше Толя любив ловити раків. Якось він взяв з дому відро (мама попередила не повертатися додому без відра), покликав брата, і вони пішли ловити раків. Толя боявся натрапити під водою на гадюку. Коли раків було вже пів відра, хлопець намацав щось холодне і слизьке. Брати втекли і вже збиралися додому, але Сергійко схилився над кручею, де вода була аж чорна від глибизни, і почав притоплювати відро, щоб набрати води. Раптом він втопив відро. Толя кинувся до кручі. Ні відра, ані раків, тільки один брат, на якого він кинувся, щоб добре вибити.

ПРО ГАСЛА Й ПОРТРЕТ

У селі появився художник, щоб намалювати для сцени декорацію та різні гасла. Хлопчаки з усього села бігали за художником, а той вибрав серед усіх Толю і зробив своїм помічником. Для хлопця це було щось неймовірне, всі друзі заздрили йому.

Художника звали Аполорій Олександрович, і Толя ледве вимовляв це ім'я. Голова села написав гасла, а художник і помічник почали роботу. На величезному полотні вони малювали краєвид села. Толя ввечері навіть не вмивався з фарби, щоб усі бачили, що він помічник художника. Коли прийшов час зарплатні, художник сказав голові, що Толі теж треба заплатити 3 карбованці. Дядько Андрій сказав, що для хлопця грошей не має, тож хай прийде завтра.

Толя не вірив своєму щастю: йому заплатять, це будуть його перші гроші. Друзі уже вирішували, що ж Толя купить за ці гроші, та наступного дня голова сказав приходити іншим разом. Багато днів Толя бігав під хату голови. Все село вже знало, що голова винен Толі гроші, а той все не віддавав. Хлопець вперто чекав і ходив під хату голови, і дядько Андрій не витримав: якось вибіг рано-вранці з хати і сердито тицьнув Толі троячку до рук: "Забирай її к бісу та не мозолься біля моїх воріт! І де ти взявся на мою голову: на все село ославив!"

Стислий переказ, автор переказу: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу

НОВИЙ КОСТЮМ

Перший у житті новий костюм Толя надів уже в шостому класі. Раніше мама не могла купити, бо не вистачало грошей. Навесні хлопець посадив картоплю і ціле літо доглядав ділянку. Вони з мамою надіялися продати картоплю і за ті гроші купити костюм. Та восени мамі з колгоспу виділили поросля, тож картоплю згодували йому.

Минула осінь, настала зима. Закололи кабана, продали сало і м'ясо. Мама кілька разів їздила до району, та все поверталася з порожніми руками. То костюми були дорогі, то якраз по ціні, але замалі або завеликі. Але якось вона таки привезла костюм і сорочку. Толя дуже радів, а на Перше травня пішов у обновках на парад. Йому навіть

доручили йти першому і нести прапор.

Після свята хлопці побігли в ліс, а Толя мусив берегти новий костюм. Він пішов на греблю коло ставка, де зустрів п'ятирічну дівчинку Світланку, свою улюбленицю. На радощах хлопець почав крутити її на руках, але не втримав і кинув у воду, густо вкриту ряскою та жабуринням. Біле плаття і білі банти дівчинки стали зеленими. Толя відразу втік і сховався вдома на горищі. За ним прибігла Світланчина мама і почала сваритися з Толиковою мамою. Коли все стихло, Толя побачив з горища Сергійка і почав стріляти в нього з рогатки, яку мав з собою. Потім він стріляв у Соньку. Коли мама зрозуміла, що син на горищі, і почала сварити, щоб злазив, Толя хутко втік до хлопців, що були аж біля джерела. Потім всі пішли до залізниці – кататись на шпалах.

Біля залізниці, недалеко від переїзду, чорніли дві величезні ковбані. Там було повно мазуту, а зверху плавали шпали. Толі теж закортіло поплавати, але він посковзнувся і впав у новому костюмі в мазут. Випрати костюм було неможливо. Він став геть рудим. Коли б мама побачила Толю, вона вмерла б! Микола запропонував спалити костюм... На другий день, коли переколотилось та перемололось, Толя попросив маму не купувати більше нових костюмів! Бо від них одна біда!

* * *

Оце поки що й усе про блакитну дитину.

Стислий переказ, автор переказу: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу